

Orijentacija seoske omladine u mešovitim i poljoprivrednim gazdinstvima u SR Srbiji

Jeremije Simić

Dosadašnji snažni privredni razvitak uslovio je niz društveno-ekonomskih i strukturnih promena i u našoj poljoprivredi. Individualna poljoprivredna gazdinstva diferenciraju se ne samo po načinu privređivanja nego i po tržišnosti, zapošljavanju članova gazdinstava u nepoljoprivrednim delatnostima itd. Za našu društvenu nauku, a i za svakodnevnu društveno-političku praksu veoma je važno izučiti ove procese diferenciranja gazdinstava. Nije dovoljno npr. po nekom određenom kriteriju, izvršiti tipologiju gazdinstava i utvrditi opće karakteristike pojedinih grupa gazdinstava. Naprotiv, potrebno je takve grupe gazdinstava dalje analizirati, jer je samo na taj način moguće otkriti eventualne zakonitosti, sličnosti ili razlike među gazdinstvima.

U ovom radu pokušat ćemo da analiziramo posebno strukturu čistih poljoprivrednih a posebno mešovitih gazdinstava i to prema profesionalnoj orijentaciji omladine. Želimo prije svega da ukažemo na određene socijalno-ekonomske karakteristike izdiferenciranih grupa gazdinstava i da uočimo neke vidove procesa transformacije i nestajanja seljaštva i individualne poljoprivrede.

Sve viši nivo dohotka i sve veće učešće novčanih primanja u dohotku domaćinstava, jedan je od veoma značajnih faktora masovnijeg školovanja omladine sa sela, koja posle završenih škola definitivno napušta gazdinstvo i uključuje se u društvene delatnosti (neagrarne ili agrarne¹). Znači pored diferenciranja individualnih gazdinstava s obzirom na zapošljavanje u društvenim delatnostima pri čemu raste broj mešovitih u ukupnom broju gazdinstava,² vrši se i diferenciranje gazdinstava prema profesionalnoj orijen-

¹ Porast dohotka domaćinstva vidi se iz ovih podataka: ako se 1956. godina označi sa 100 onda je dohodak u proseku po domaćinstvu u 1962. godini bio u užem području Srbije 160, u Vojvodini 221, a u Kosovu i Metohiji 147. Prosečna novčana primanja po domaćinstvu su imala još brži porast u naznačenom periodu i to: u užem području Srbije za 233%, u Vojvodini za 257,6% i u Kosovu i Metohiji za 234%. Navedeni podaci pokazuju da brže raste učešće novčanih primanja u dohotku domaćinstva od ostalih vidova dohotka. U užem području Srbije učešće novčanih primanja u dohotku domaćinstva je iznosilo 1962. godine 60%, u Vojvodini 63,1%, i u Kosovu i Metohiji 60%. Podaci izračunati prema »Anketi o seljačkim gazdinstvima« 1956–1962. g., bilteni SZS.

² Prema popisu poljoprivrede 1960. god. u AP Vojvodini bilo je 36,0% mješovitih gazdinstava, u užem području Srbije 32,0%, a u AP Kosovo i Metohiji 36,0%.

taciji omladine i to kako u grupi čistih poljoprivrednih tako i u grupi mešovitih gazdinstava. Na jednoj strani se izdvaja grupa domaćinstava, koja je već ostala bez omladine, tj. čija se omladina posle završenih škola definitivno odvojila od gazdinstva (staračka domaćinstva), zatim grupa gazdinstava koja školuje svu omladinu ili je izjavila da će je školovati (prelazna grupa) i na suprotnom polu grupa gazdinstava koja zadržava naslednika na gazdinstvu i u sledećoj generaciji, tj. koja će se reprodukovati ili kao čista poljoprivredna ili kao mešovita gazdinstva.

Prije nego pređemo na predmet našeg razmatranja potrebno je dati nekoliko metodoloških objašnjenja:

- 1) Kao izvor podataka za ovaj rad poslužila je anketa o seoskim domaćinstvima, koju je sproveo Poljoprivredni fakultet u Zemunu jula i augusta 1963. godine. Anketa je provedena u 117 slučajno izabranih sela na teritoriju SR Srbije, a obuhvatila je 34.059 seoskih domaćinstava ili 3,2% od njihovog ukupnog broja. Uzorak po područjima je bio sledeći: Vojvodina 17.048 ili 5,5% od ukupnog broja domaćinstava, uže područje Srbije 15.312 ili 2,3% i Kosovo i Metohija 1.699 ili 1,7% od ukupnog broja domaćinstava. Anketirana su sva domaćinstva u selima koja su ušla u uzorak. Sve tabele u ovom radu zasnovane su na pomenutoj anketi, izuzev tamo gdje je drugi izvor posebno naznačen.
- 2) Za »čista« poljoprivredna gazdinstva su smatrana gazdinstva, koja nemaju stalno zaposlenih lica van gazdinstva, a za mešovita sva ona gazdinstva koja imaju stalno zaposlena lica van gazdinstva tj. u društvenim delatnostima.
- 3) Po kriterijumu grupisanja gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine u domaćinstvu, u prvu grupu su svrstana sva domaćinstva, poljoprivredna ili mešovita, koja nemaju omladine u domaćinstvu. Za omladinu su smatrana lica koja nisu oženjena ili udata, a ako se nalaze u školi, onda su uračunati i udati i oženjeni, ali do najviše 30 godina starosti. U drugu grupu su svrstana domaćinstva sa omladinom koja se školuje ili su izjavili da će je školovati i da neće ostavljati naslednika na gazdinstvu. U treću grupu su svrstana domaćinstva sa omladinom, ali koja su izjavila da će ostaviti naslednika na gazdinstvu tj. da će se reprodukovati i u sledećoj generaciji.

Diferenciranje gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine javlja se i u čistim poljoprivrednim i u mešovitim gazdinstvima i to u svim anketiranim područjima. Stepen izdiferenciranosti je u zavisnosti od nivoa opšte ekonomske razvijenosti područja.

Tabela 1 daje nekoliko općih podataka o strukturi mešovitih i poljoprivrednih gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine na domaćinstvima.

Zastupljenost domaćinstava koja zadržavaju naslednika na gazdinstvu, označava stepen reprodukcije individualnog sektora poljoprivrede. Učešće ovih domaćinstava u grupi poljoprivrednih gazdinstava različito je u pojedinim područjima SR Srbije, što je rezultat različitog nivoa ekonomske razvijenosti područja i stepena socijalno-ekonomskih promena u individualnoj poljoprivredi.

Tabela 1

Struktura individualnih domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine u %

Grupe domaćinstva prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Vojvodina	Uže područje	Kosovo i Metohija
Čista poljoprivredna gazdinstva			
Bez omladine	40,3	22,5	13,2
Školuju svu omladinu	36,7	35,1	32,7
Zadržavaju nasljednika	23,0	42,4	54,1
Mešovita gazdinstva			
Bez omladine	12,8	7,9	3,4
Školuju svu omladinu	65,7	59,6	48,1
Zadržavaju nasljednika	21,5	32,5	48,5

Poznato je da se čista poljoprivredna i mešovita gazdinstva međusobno razlikuju ne samo po demografskim nego i po ostalim socijalnoekonomskim karakteristikama. Mešovita gazdinstva imaju više članova domaćinstva i više omladine nego li čista poljoprivredna gazdinstva. Shodno ovome i odgovarajuće podgrupe gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine imaju više članova domaćinstva i više omladine u proseku po domaćinstvu u grupi mešovitih gazdinstava nego u grupi čistih poljoprivrednih gazdinstava. Međutim, interesantno je ukristiti obeležja podgrupa i grupa gazdinstava—domaćinstava, radi uočavanja od kolike je važnosti daljnje analiziranje pojedinih grupa gazdinstava za dobijanje potpunijih i tačnijih spoznaja o njihovim strukturama.

Tabela 2

Prosek broja članova i omladine u domaćinstvu

Grupe domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Poljoprivredna gazdinstva			Mešovita gazdinstva		
	Vojvodina	Uže područje Srbije	APKM	Vojvodina	Uže područje Srbije	APKM
Članovi domaćinstva						
Bez omladine	2,1	2,0	2,0	2,4	3,3	3,2
Školuju svu omladinu	4,7	5,1	5,0	4,3	5,0	8,3
Zadržavaju nasljednika	4,8	5,6	10,4	5,0	6,7	10,4
Sva gazdinstva	3,7	4,6	7,6	4,2	5,4	9,1
Omladina u domaćinstvu						
Školuju svu omladinu	1,8	1,7	3,1	2,0	2,0	3,6
Zadržavaju nasljednika	2,0	2,3	4,1	2,5	2,9	5,1

Kako se vidi varijacije unutar grupe su prilično velike. To očito potvrđuje našu pretpostavku da grupa (mešovita ili poljoprivredna gazdinstva) ni izdaleka ne predstavlja homogenu celinu i da unutar nje postoje strukturne nejednakosti, ponegde i prilično velike (npr. prosek od 7,6 za APKM u grupi poljoprivredna gazdinstva uz varijacije unutar grupe od 2,0 do 10,4 članova domaćinstva). U istom smislu je ilustrativna i naredna tabela.

Tabela 3

Lica koja su od 1945. godine napustila gazdinstvo izraženo u procentu od ukupnog broja članova domaćinstava

Grupe domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Poljoprivredna			Mešovita		
	Vojvodina	Uže područje Srbije	Kosovo i Metohija	Vojvodina	Uže područje Srbije	Kosovo i Metohija
Bez omladine	19,1	21,2	11,5	15,4	21,9	6,5
Školuju svu omladinu	6,6	0,0	1,3	6,3	8,1	10,8
Zadržavaju naslednika	4,4	4,6	0,4	5,9	7,1	7,4
Sva gazdinstva	8,8	6,3	1,0	6,9	8,4	8,9

Omladina napušta i definitivno odlazi kako sa mešovitim tako i sa čistih poljoprivrednih gazdinstava. Međutim pored razlika unutar grupa, uočavaju se određene razlike i po područjima. Procenat lica koji je napustio gazdinstvo u grupi čistih poljoprivrednih gazdinstava je najveći u Vojvodini i iznosi 8,8%, zatim u užem području Srbije 6,3% i u Kosovu i Metohiji svega 1,0%. U grupi mešovitim gazdinstava tendencija je obrnuta tj. najveći je procenat lica koji je napustio gazdinstvo u Kosovu i Metohiji, zatim u užem području Srbije (8,4%) i Vojvodine (6,9%).

Da li postoji određena korelacija između broja lica u pojedinim grupama gazdinstava i intenziteta napuštanja gazdinstava? Da su ovi odnosi mnogo složeniji pokazuju i podaci u tabeli 4, u kojoj smo upravo izvršili upoređivanje ovih dviju funkcija.

Tabela 4

Učešće grupa prema profesionalnoj orijentaciji omladine u ukupnom broju članova domaćinstva i u ukupnom broju lica koja su od 1945 godine otišla sa gazdinstva

Grupe gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Vojvodina		Uže područje Srbije		Kosovo i Metohija	
	% od ukup. broja članova domaćinstava	% od ukup. broja lica koji je otišao sa gazdinstva	% od ukup. broja članova domaćinstava	% od ukup. broja lica koji je otišao sa gazdinstva	% od ukup. broja članova domaćinstava	% od ukup. broja lica koji je otišao sa gazdinstva
Poljoprivredna — bez omladine	13,4	31,8	6,3	19,0	1,9	3,8
Mešovita — bez omladine	3,0	5,8	1,6	5,2	0,5	0,8
Poljoprivredna — školuju svu omladinu	27,8	23,0	25,2	18,0	12,1	3,6
Mešovita — školuju svu omladinu	27,6	21,7	18,9	21,8	19,5	47,3
Poljoprivredna — zadržavaju naslednika	17,6	9,9	34,0	21,9	41,3	3,6
Mešovita — zadržavaju naslednika	10,6	7,8	14,0	14,1	24,7	40,9

U svim područjima domaćinstva bez omladine imaju veće učešće u ukupnom broju lica koja su napustila gazdinstvo od 1945. godine nego u ukupnom broju članova domaćinstva. Najizrazitije učešće u ukupnom broju lica koja su napustila gazdinstvo nalazimo u Vojvodini i to u grupi poljoprivrednih gazdinstava bez omladine sa 31,8%, zatim u grupi poljoprivrednih gazdinstava koja školuju svu omladinu — 23,0%, pa u grupi mešovitih gazdinstava 21,7%. U užem području Srbije učešća grupa domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine u ukupnom broju lica koja su napustila gazdinstvo relativno je ujednačeno (poljoprivredna bez omladine — 19,0%, poljoprivredna koja školuju svu omladinu — 18,0%, mešovita koja školuju svu omladinu — 21,8% i poljoprivredna koja zadržavaju naslednika — 21,9%). Na Kosovu i Metohiji najveće učešće u ukupnom broju lica koja su napustila gazdinstvo imaju mešovita gazdinstva koja školuju svu omladinu — 47,3%, zatim mešovita koja zadržavaju naslednika na gazdinstvu — 40,9%. Ovi podaci pokazuju da se u Vojvodini napuštanje gazdinstva vrši pretežno sa čistih poljoprivrednih gazdinstava, dok je u užem području Srbije napuštanje bilo relativno ujednačeno, a u Kosovu i Metohiji ono se relativno intenzivnije odvijalo sa mešovitih gazdinstava.

U tabeli 5 uporedno ćemo prikazati učešće domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine unutar grupe mešovitih gazdinstava u ukupnom broju lica u domaćinstvima i u ukupnom broju stalno zaposlenih van gazdinstva.

Tabela 5

Učešće grupa domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine unutar mešovitih gazdinstava u ukupnom broju lica zaposlenih van gazdinstva

Grupe domaćinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Vojvodina		Uže područje Srbije		Kosovo i Metohija	
	% od ukupnog broja članova domaćinstava	% od ukupnog broja lica zaposlenih van gazdinstava	% od ukupnog broja članova domaćinstava	% od ukupnog broja lica zaposlenih van gazdinstava	% od ukupnog broja članova domaćinstava	% od ukupnog broja lica zaposlenih van gazdinstava
Bez omladine	7,3	12,4	4,8	8,9	1,2	1,8
Školuju svu omladinu	67,0	66,1	54,9	57,9	43,6	50,0
Zadržavaju naslednika	25,7	21,5	40,3	33,2	55,2	48,2
Sva gazdinstva	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

U Vojvodini samo gazdinstva bez omladine relativno više učestvuju u ukupnom broju lica stalno zaposlenih van gazdinstva u odnosu na učešće u ukupnom broju članova domaćinstva. Druge dve grupe imaju relativno manje učešće u ukupnom broju članova domaćinstva nego u ukupnom broju stalno zaposlenih lica van gazdinstva. U užem području Srbije gazdinstva bez omladine, i gazdinstva koja školuju svu omladinu imaju relativno veće učešće u ukupnom broju stalno zaposlenih lica van gazdinstva nego u ukupnom broju članova domaćinstva. To je isti slučaj i za Kosovo i Metohiju.

Navedene pojave nas upućuju na zaključak da se omladina u Vojvodini koja definitivno napušta gazdinstvo, relativno više školuje u grupi poljoprivrednih gazdinstava, što ujedno znači da su osnova za školovanje više novčana primanja od rada na gazdinstvu (robna proizvodnja na gazdinstvu). U užem području Srbije i u Kosovu i Metohiji, omladina koja definitivno napušta gazdinstvo relativno se više školuje u grupi mešovitih gazdinstava, što ujedno znači da su osnova za školovanje više novčana primanja od rada van gazdinstva (iz radnog odnosa u društvenim delatnostima).

U tabeli 6 ćemo uporediti stepen zapošljavanja privredno aktivnih lica van gazdinstva sa intenzitetom napuštanja gazdinstva također po grupama prema profesionalnoj orijentaciji omladine.

Tabela 6

Odlazak sa gazdinstva i zaposlenost van gazdinstva (Ukupan broj članova domaćinstva = 100)

u procentima

Grupe gazdinstava prema orijentaciji omladine	Vojvodina		Uže područje Srbije		Kosovo i Metohija	
	napustilo gazdinstvo od 1945. god.	stalno zaposlenih van gazdinstva	napustilo gazdinstvo od 1945. god.	stalno zaposlenih van gazdinstva	napustilo gazdinstvo od 1945. god.	stalno zaposlenih van gazdinstva
Bez omladine	21,3	7,8	18,6	8,2	3,6	5,6
Školuju svu omladinu	18,3	20,1	6,5	12,9	2,8	12,8
Zadržavaju naslednika	14,9	6,6	5,1	8,6	3,0	5,7
Sva gazdinstva	16,9	12,2	8,0	10,1	2,9	7,8

Uočljive su karakteristike: u Vojvodini i u užem području Srbije, grupa gazdinstava bez omladine ima relativno veći procenat lica koja su napustila gazdinstvo nego lica stalno zaposlenih van gazdinstva. U Kosovu i Metohiji pak, veći je procenat lica stalno zaposlenih van gazdinstva od procenta lica koja su napustila gazdinstvo.

Kod grupe gazdinstava koja školuju svu omladinu veći je procenat lica koja su stalno zaposlena van gazdinstva od procenta lica koja su definitivno napustila gazdinstvo i to u svim područjima.

U Vojvodini i Kosmetu grupe gazdinstava koja zadržavaju naslednika imaju veći procenat lica stalno zaposlenih van gazdinstva od procenta lica koja su otišla sa gazdinstva. U užem području Srbije taj odnos je obrnut.

Gledano za sva gazdinstva, procenat lica koja su napustila gazdinstvo i procenat lica koja su stalno zaposlena van gazdinstva različiti su po područjima. U užem području Srbije veći je procenat lica koji je definitivno napustio gazdinstvo od procenta lica koja su stalno zaposlena van gazdinstva. U Vojvodini i u Kosovu i Metohiji odnos je obrnut. Dakle u oba područja se manifestuje ista pojava međutim, uzroci su različiti. U Vojvodini

su socijalno-ekonomski procesi dalje otišli i intenzivnije je zapošljavanje van gazdinstva od napuštanja gazdinstva, što se međutim odvija više preko čistih poljoprivrednih gazdinstava, nego preko mešovitih. U Kosovu i Metohiji socijalno-ekonomski procesi su tek u začetku, veća je agrarna naseljenost, pa definitivno napuštanje gazdinstva ide više preko mešovitih gazdinstava. Za Vojvodinu je više karakterističan proces nestajanja seljaštva, koji se odvija preko čistih poljoprivrednih gazdinstava (nastajanje i nestajanje staračkih domaćinstava) i preko transformacije seljaštva na taj način da stalno zaposlena lica van gazdinstva ostaju na gazdinstvu kroz više generacija odvajajući se postepeno od poljoprivredne proizvodnje (pretvaranje gazdinstva u okućnicu)). To ujedno znači da se u Vojvodini brže odvija i proces urbanizacije sela.

Poljoprivredna gazdinstva su u proseku bolje snabdevena sa obradivom zemljom od mešovitih gazdinstava. Razlike su naročito velike u obradivoj površini po članu domaćinstva, zbog većeg broja članova domaćinstva i manje obradive površine u proseku po gazdinstvu kod mešovitih gazdinstava. Pogledajmo kakvi su odnosi u snabdevenosti obradivim površinama unutar svake grupe gazdinstava i među istovetnim podgrupama gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine.

Tabela 7

Obradiva površina po grupama gazdinstva

u ha

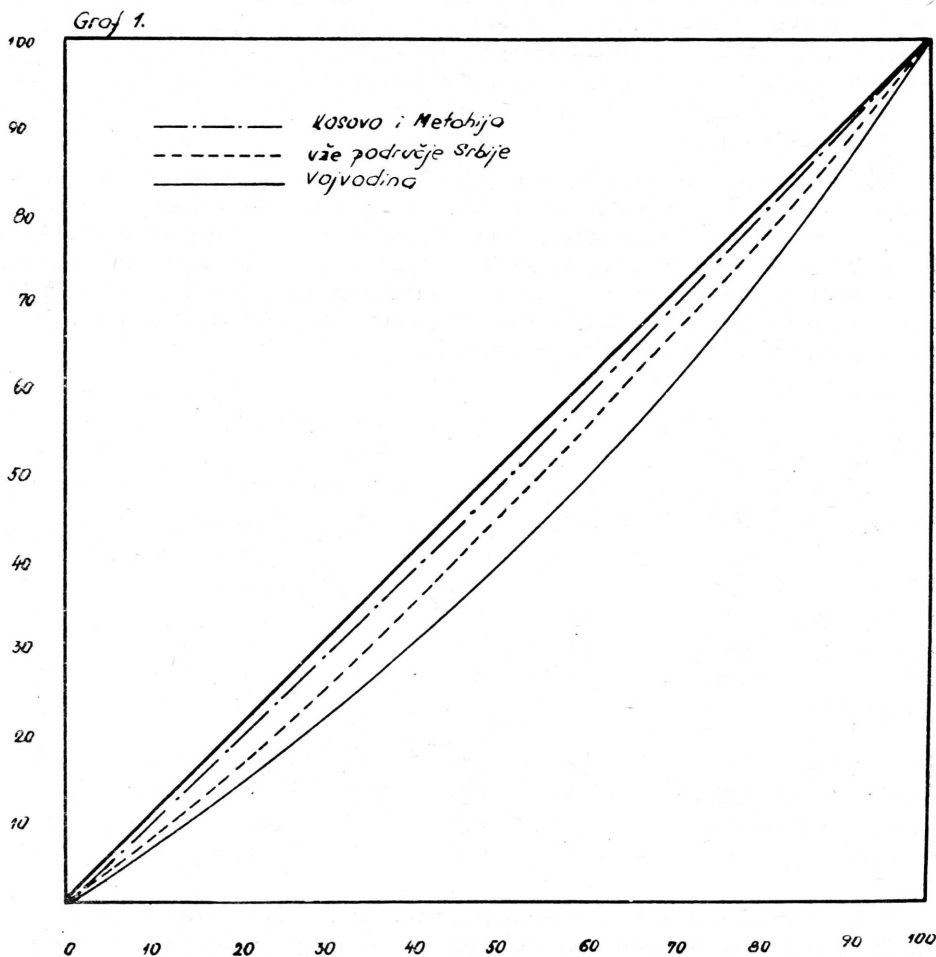
Grupe gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine	Poljoprivredna gazdinstva			Mešovita gazdinstva		
	Vojvodina	Uže područje Srbije	APKM	Vojvodina	Uže područje Srbije	APKM
	Prosek po gazdinstvu					
Bez omladine	4,0	2,3	1,5	2,3	2,4	2,3
Školuju svu omladinu	5,1	3,2	2,1	2,5	2,2	2,5
Zadržavaju omladinu	5,3	3,7	3,0	3,0	3,0	2,6
Sva gazdinstva	4,7	3,2	2,5	2,6	2,5	2,5
	Prosek po članu domaćinstva					
Bez omladine	1,90	1,15	0,75	0,96	0,73	0,72
Školuju svu omladinu	1,09	0,63	0,42	0,58	0,44	0,30
Zadržavaju omladinu	1,10	0,66	0,29	0,60	0,45	0,25
Sva gazdinstva	1,27	0,70	0,33	0,62	0,46	0,27

I kod mešovitih i kod poljoprivrednih gazdinstava postoji tendencija opadanja obradive površine po gazdinstvu u svim grupama gazdinstava prema profesionalnoj orijentaciji omladine. Najmanju površinu obradivog zemljišta imaju gazdinstva bez omladine, i to manje kod mešovitih nego kod poljoprivrednih. Zatim dolazi grupa gazdinstava, koja školuju svoju omladinu, a najbolje su snabdevena gazdinstva koja zadržavaju naslednika tj. gazdinstva, koja se reprodukuju i u sledećoj generaciji ili kao čista poljoprivredna gazdinstva ili kao mešovita gazdinstva.

Razlike u snabdevenosti površinom obradivog zemljišta po članu domaćinstva između gazdinstava koja školuju svu omladinu i gazdinstava koja zadržavaju naslednika su minimalne i kod poljoprivrednih i kod mešovitih

gazdinstava. Ova pojava proizlazi iz toga što gazdinstva koja školuju svu omladinu imaju relativno više članova domaćinstva, a relativno manje obradive površine po gazdinstvu nego gazdinstva koja zadržavaju naslednika.

Odstupanje od normalnog rasporeda broja poljoprivrednih gazdinstava i ukupnog broja gazdinstava

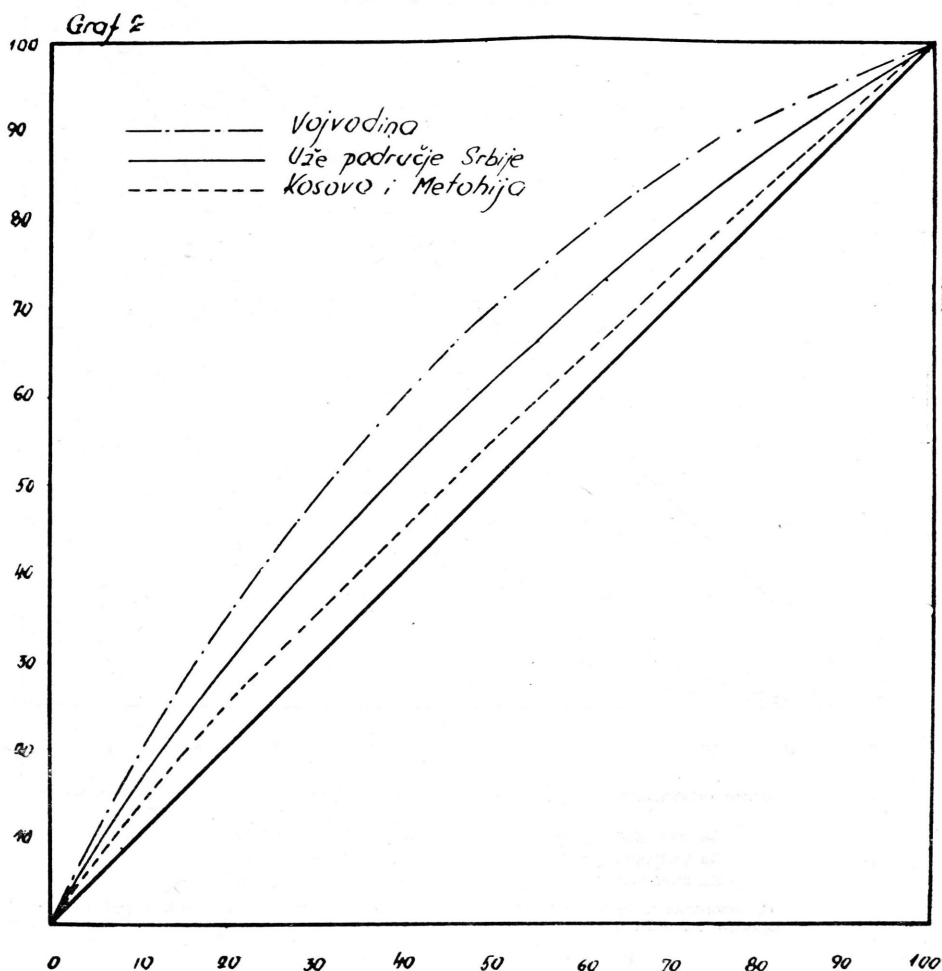

Posedovne karakteristike čistih poljoprivrednih i mešovitih gazdinstava su različite po područjima. Karakteristično je da se mešovita gazdinstva konstituišu iz nižih grupa poseda, koja se odlikuju i većim brojem članova domaćinstva i većim brojem omladine u domaćinstvu. Odstupanja od normalnog rasporeda ukupnog broja gazdinstava i ukupnog broja čistih poljoprivrednih gazdinstava po grupama prema veličini poseda pomereno je prema višim grupama poseda. Kod mešovitih gazdinstava tendencija odstupanja od normalnog rasporeda je pomerena prema nižim grupama. Međutim, to

odstupanje se izražava u različitom stepenu po područjima. To odstupanje od normalnog rasporeda gazdinstava je najveće i kod poljoprivrednih i kod mešovitih gazdinstava u Vojvodini, zatim u užem području Srbije i skoro nezatno u Kosovu i Metohiji (grafikoni 1 i 2). To ukazuje na pojavu da u užem području Srbije a posebno u Kosovu i Metohiji mnogo veći uticaj na diferenciranje domaćinstava prema stalno zaposlenim licima van gazdinstva i prema profesionalnoj orijentaciji omladine, imaju demografska obeležja gazdinstva (broj članova domaćinstva i omladine), a manje apsolutna veličina poseda. Pored toga to je rezultat i većeg agrarnog pritiska, odnosno veće agrarne naseljenosti i dominantnijeg učešća individualnog sektora poljoprivrede u ovim područjima.

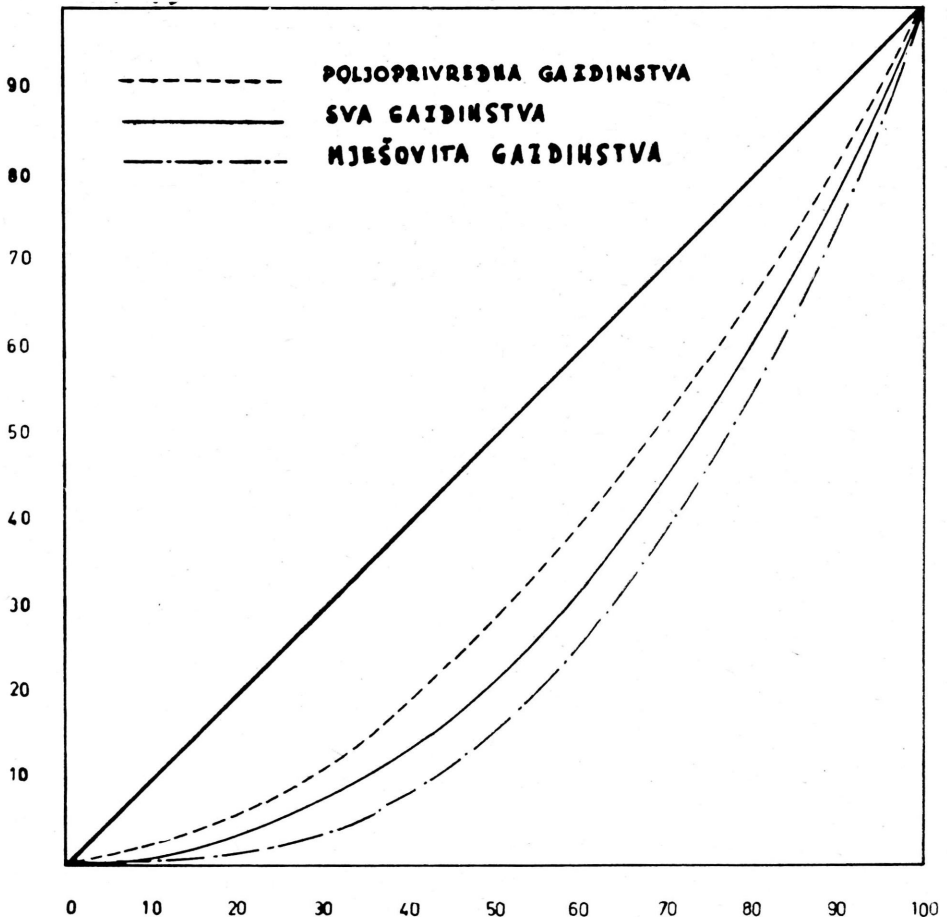
Odstupanje od normalnog rasporeda broja mješovitih gazdinstava i ukupnog broja gazdinstava prema veličini poseda

U području Vojvodine postoji izrazita razlika između posedovne strukture čistih poljoprivrednih i mešovitih gazdinstava (grafikon 3).³ Mnogo veća odstupanja od normalnog rasporeda ukupnog broja gazdinstava i ukupne obradive površine ima grupa mešovitih gazdinstava, u odnosu na grupu poljoprivrednih gazdinstava.

Odstupanje od normalnog broja gazdinstava i obradive površine po grupama gazdinstava u Vojvodini

100 Graf. 3

³ Jednačine linije odstupanja od normalnog rasporeda broja gazdinstava i obradive površine su:

- Za sva gazdinstva: $Y = 1,73 - 0,15137X + 0,01123X^2$
- Za poljoprivredna: $Y = 0,51 + 0,06220X + 0,00935X^2$
- Za mešovita: $Y = 11,01 - 0,72840X + 0,01599X^2$

Polazeći od toga da kvadrat u kome se prikazuje odstupanje iznosi 10.000 nekih jedinica, onda je površina odstupanja između linije normalnog rasporeda i linije odstupanja izračunata po obrascu:

$$P = 5.000 - \left[\int_0^{100} (a + bx + cx^2) dx \right]$$

Međutim, zapaža se i tendencija postepenog smanjivanja razlika u posedovnoj strukturi između poljoprivrednih i mešovitih gazdinstava. To je rezultat postepenog pomeranja distribucije mešovitih gazdinstava od nižih i prema višim grupama poseda.

Naši zaključci bi bili sledeći:

1) Pod uticajem sve višeg nivoa dohotka i sve većeg učešća novčanih primanja u ukupnom dohotku domaćinstva, sve veći broj omladine završava razne škole i definitivno se odvajaju od gazdinstva i individualne poljoprivrede, uključujući se u društvene delatnosti (neagrarne ili agrarne). Time se otvara novi vid diferenciranja seoskih domaćinstava, prema profesionalnoj orijentaciji omladine. Ovaj proces se odvija i unutar grupe čistih poljoprivrednih i unutar grupe mešovitih domaćinstava. Ovim vidom diferenciranja nastaju sledeće grupe seoskih domaćinstava.

a) Na jednom polu se izdvaja grupa domaćinstava koja su već ostala bez omladine, tj. čija se omladina isškolovala i definitivno otišla sa gazdinstva. To je grupa tzv. staračkih domaćinstava. Njeno učešće je do sada relativno veće u grupi čistih poljoprivrednih gazdinstava nego u grupi mešovitih. Njihova veličina poseda je ispod proseka za sve grupe čistih poljoprivrednih gazdinstava, a u proseku imaju po dva člana domaćinstva. U grupi mešovitih domaćinstava veličina poseda ove grupe je još manja.

b) Na suprotnom polu se diferencira grupa gazdinstava koja se reprodukuju ili kao čista poljoprivredna ili kao mešovita, zadržavanjem naslednika na gazdinstvu i u sledećoj generaciji. U grupi poljoprivrednih to su gazdinstva sa najvećom površinom obradivog zemljišta u proseku po gazdinstvu, najvećim brojem članova domaćinstva i najvećim brojem omladine u proseku po domaćinstvu. Po veličini poseda ova su domaćinstva relativno najveća i u grupi mešovitih gazdinstava, a po broju omladine u domaćinstvu — na prvom su mestu u odnosu na druge grupe unutar čistih poljoprivrednih i mešovitih domaćinstava.

c) Na prelazu ovih dvaju polova nalazi se grupa domaćinstava koja školuju svu omladinu ili se orijentišu na njeno školovanje. Učešće ove grupe je relativno veće među mešovitim domaćinstvima, nego među čistim poljoprivrednim domaćinstvima, što indicira mogućnost da će se na višoj fazi ekonomskog razvoja intenzivnije odvijati proces nestajanja seljaštva preko nastajanja i nestajanja mešovitih domaćinstava.

2) Nastajanje staračkih domaćinstava (domaćinstava bez omladine) u grupi čistih poljoprivrednih gazdinstava označava u našim društveno-ekonomskim uslovima prvi vid nestajanja seljaštva i transformacije poljoprivrede i sela. Nastajanje domaćinstava bez omladine u grupi mešovitih gazdinstava označava drugi vid nestajanja seljaštva, koji se odvija preko nove generacije, školovanjem omladine na dohotku i novčanim primanjima formiranim van gazdinstava u društvenim delatnostima. Pojava reprodukcije mešovitih gazdinstava, što je relativno više karakteristično u Vojvodini nego u užem području Srbije i u Kosovu i Metohiji, označava treći vid transformacije i nestajanja seljaštva.

Izračunate površine odstupanja od normalnog rasporeda iznose po grupama gazdinstava:

mešovita	2.211,0	jedinica
školuju svu omladinu	1.925,5	„
bez omladine	1.814,0	„
zadržavaju naslednika	1.678,0	„
poljoprivredna	1.521,0	„
za sva gazdinstva	1.840,5	„

Summary

THE ORIENTATION OF RURAL YOUTH IN MIXED AND AGRICULTURAL HOUSEHOLDS IN SR SERBIA

As a source of data for this paper the author used the survey of agricultural households which was carried out by the Agricultural Faculty in Zemun in 1963. The survey embraced 117 villages selected at random, with 34,059 agricultural households or 3.2% of their total number in Socialistic Republic of Serbia.

The author undertook an analysis of the data related to the professional orientation of youth in two groups of households: mixed (with members employed in nonagricultural activities) and agricultural ones. Taking this criterion for classification the author distinguishes three categories: households with no youth at all, households that are schooling their youth and households that will keep successors on their farms. Within both groups of households (mixed and agricultural ones) the author finds out different distribution of categories according to the professional orientation of youth. These differences are explained by different demographic and economic characteristics of mixed and agricultural households (an average number of youth members in households, percentage of members that deserted their households since 1945, an average hectare of arable land per household unit, and per member of household, attitude towards production on farms i. e. whether farm is oriented towards market or subsistence farming, structure of income etc.).

These relations were analysed on the regional basis too, i. e. separately for AP Vojvodina, AP Kosovo and Metohia and the rest of SR Serbia, and comparisons were made.

At the end the author draws the following conclusions:

1) Under the influence of the continuous growth of level of income and the participation of money receivings in the total income of households, the number of youth completing various schools and thus separating from agricultural occupation increases. This reveals a new form of differentiation of agricultural households according to the professional orientation of youth.

2) Origination of old age households (with no youth members at all) within the group of agricultural households, marks in our socioeconomic conditions the first form of disappearance of peasantry and transformation of agriculture and village.

3) Origination of old age households within the group of mixed households marks the second form of disappearance of peasantry, based on the schooling of youth by the income earned in nonfarm activities.

4) The phenomenon of reproduction of mixed households but followed by the gradual decrease of size of estate to the level of the homestead, marks the third form of disappearance of peasantry and its transformation.

РЕЗЮМЕ

НЕПРАВЛЕННОСТЬ СЕЛЬСКОЙ МОЛОДЕЖИ В СМЕШАННЫХ И СЕЛЬСКИХ ХОЗЯЙСТВАХ В СР СЕРБИИ

Источником данных для этой работы оказалась анкета о сельских хозяйствах, которую провел Сельскохозяйственный факультет в Земуне 1963 года.

Анкета проводилась в 117 селах случайно выбранных на территории СР Сербии, и охватила 34.059 сельских хозяйств, или 3,2% от их совокупной цифры.

Автор изучал данные анкеты касающихся профессионального направления, и то в двух видах хозяйств: смешанных и сельских. Взявши этот критерий при квалификации автор разделяет хозяйство на: хозяйство в которых молодежь получает образование и хозяйства в которых содержатся наследники. Внутрь обеих видов хозяйств, автор совершает различно дистрибуцию хозяйственных видов, по отношению на профессиональное направление молодежи. Эти разновидности автор объясняет различными демографическими, экономическими особенностями сме-

шанных и сельских хозяйств (число членов молодежи в хозяйствах в среднем, процент лиц которые до 1945 года покинули хозяйства, пахатные площади по одному хозяйству и члену хозяйства в среднем, отношение к производству в хозяйству и члену хозяйства в среднем, отношение к производству в хозяйстве, то есть ориентируется ли хозяйство к рыночному или естественному производству, структура доходов и. т. п.).

Эти отношения автор третирует регионально, то есть отдельно для территорий АП Воеводины, АП Косово и Метохии и центральной Сербии и сравнивает результаты.

В конце автор приводит следующие результаты:

1. В результате увеличения доходов и сильнеешего участия денежных поступлений в совокупном доходе хозяйств, большая часть молодежи заканчивает разные школы и совсем выделяется из хозяйств и индивидуального сельского хозяйства. Этим образом возникает новый вид дифференциации сельских хозяйств по отношению к профессиональному направлению молодежи.

2. Явление старческих хозяйств (хозяйства без молодежи) в группе чистых сельских хозяйств в наших общесвенно - экономических обстоятельствах обозначает вид явления крестьянства и перемену сельского хозяйства и села.

3. Явление хозяйств без молодежи в группе смешанных хозяйств обозначает второй вид исчезновения крестьянства, который базируется на случае обучения молодежи на основании доходов формированных работой в общественной промышленности.

4. Явление воспроизводства смешанных хозяйств; в случае постепенного уменьшения величины имения к размерам усадьбы, обозначает третий вид перемены и исчезновения крестьянства.